

Origins Centre eert
zwarte Adam en Eva

Afrika als centrum van de wereld

Afrocentrisch zonder gêne. Het Origins Centre, het nieuwste museum van Johannesburg, is een fantastische lofzang op Afrika als bakermat van de menselijke beschaving. Maar er wordt ook wat weggelaten. Tekst: Peter van den Akker Foto's: Origins Centre/Johannesburg

Publiekstrekker van het Origins Centre is de afdeling waar je kennis kunt nemen van het meest geavanceerde DNA-onderzoek. Bezoekers kunnen hun DNA afgeven om te achterhalen wie hun verre, verre voorouders zijn. Wie nog behept mocht zijn met het idee dat er zoiets als 'raszuiverheid' bestaat, wordt daar snel uit de droom geholpen.

Bekende Zuid-Afrikanen onderwierpen zich aan dat DNA-onderzoek, met spectaculaire resultaten. Nelson Mandela heeft Bantubloed door de aderen stromen, maar blijkt ook voorouders te hebben bij de Khoisan, de oorspronkelijke bewoners van Zuid-Afrika. De Kaapse komiek Marc Lottering dacht dat zijn oorsprong terugging naar de Khoisan; het

DNA-onderzoek hielp hem uit de droom met een oermoeder uit een jagersfamilie in de Franse Dordogne en een vaderlijn die teruggaat tot Polen en Duitsland. Cabaretier Pieter-Dirk Uys hoopte stiekem op een Ndebele prinses in zijn stamboom; hij moet het doen met een oervader uit Oost-Europa, maar zijn oermoeder moet wel zwart zijn geweest.

De DNA-test illustreert een van de thema's van het museum: alle mensen zijn genetisch verwant en stammen af van een gemeenschappelijke voorouder, die in Afrika woonde. De gedachte van een zwarte Adam en Eva wordt in het Origins Centre op een fantastische wijze verbeeld, met onder andere een indrukwekkende plastiek, van geweven ijzerdraad, van kunstenaar Walter Oltmanie

boven de ingang van het museum.

Pardoes sta je dan voor een enorme vitrine met de stenen werktuigen van de eerste mensen op aarde, gerangschikt naar grootte. "Herinner je je nog de allereerste mobiele telefoons?" vraagt mijn gids Mike Pfeiffer, bestuurder van het museum, gniffelend. "Van die lompe gevallen, bijna zo groot als een schoenendoos. Nu zijn het handzame dingen; nog kleiner dan een pakje sigaretten. Zo zijn onze vroegste voorouders dus ook te werk gegaan!" Hij zet met die uitleg meteen de toon voor de verdere rondgang in het Origins Centre. Een museum vol interactieve snufjes, waar de bezoeker als in een internet-café op een monitor kan zoeken naar nadere toelichting.

Rotsschilderingen _ Toch schuilt daarin niet het unieke karakter van het Origins Centre. Dat schuilt in de rotsschilderingen van de San, de oorspronkelijke bewoners van zuidelijk Afrika, die het scharnierpunt vormen van de expositie. Wat de San aan schilderingen in Zuid- en zuidelijk Afrika achterlieten, is in kwantiteit en kwaliteit overweldigend. Het doet de wereldberoemde schilderingen in de grot van Altamira in Spanje, een beetje oneerbiedig gezegd, verbleken tot gepruts met niet meer zeggingskracht dan dat ze heel erg oud zijn en onmiskenbaar de eerste uitdrukking van beschaving op het westelijk halfrond. Het grote verschil is dat de rotsschilderingen uit Zuid- en zuidelijk Afrika kunnen worden geïdentificeerd. Dat is te danken aan de Duitse taal-

geleerde Wilhelm Bleek. Deze voerde vanaf 1857 gesprekken met de overgebleven vertegenwoordigers van de San – toen nog aangeduid als Bosjesmannen – over hun levens, hun geschiedenis en over wat zij wisten van de betekenis van rituelen en gebruiken. Bleek en zijn schoonzus Lucy Lloyd schreven het allemaal op, duizenden bladzijden vol. Zo reikten ze de vertaalsleutel aan voor wat de oorspronkelijke bewoners van Zuid-Afrika, de grondleggers van de beschaving, te zeggen hadden. Het is, zo wordt in een video bij de expositie uitgelegd, als met het beroemde schilderij *Het laatste avondmaal* van Leonardo da Vinci. Iedereen kan die voorstelling meteen plaatsen omdat het bijbelverhaal eronder zit. In het Origins Centre wordt

Bleek geëerd met een fotopaneel.

De rode strepen die in de rotsschilderingen steeds terugkeren, krijgen betekenis als de draden van het licht, die de verbinding vormen tussen de echte wereld en die van de geesten. Er zijn ook steeds terugkerende afbeeldingen van de eland, het voor de San zo magische dier; deze blijkt niet zozeer doelwit voor de jacht, maar het schepsel waaraan de San kracht en moed konden ontlenuen. Een videovoorstelling van zo'n bezweringsritueel onder de nog levende San in Botswana, is een absoluut hoogtepunt van de expositie. Rotsschilderingen die zich letterlijk loszingen van hun achtergrond. In trance rakende dansers die zo bevangen worden van de kracht van de eland, dat zij er een bloedneus van krijgen

Vitrines vol bewijs dat de mens 'out of Africa' is

Voorouders geordend in een ladenkast

Hans Moleman

Yuppen uit Peking

Column

Het is een gezellige drukte op de luchthaven van Guangzhou, 120 kilometer ten noorden van Hong Kong, een paar uur voor het vertrek van vlucht UM773 naar Harare. Niet dat er drommen passagiers aan de balie staan te wachten om in te checken voor de Boeing 767. Het zijn er hooguit veertig, nog geen kwart van de capaciteit van de *Chimanimani*, het versleten vlaggeschip van Air Zimbabwe. Maar wat ze allemaal meetorsen maakt veel goed.

Reusachtige tassen, dozen en koffers staan er op de grond. Hoewel je veertig kilo bagage mee mag nemen – het dubbele van normaal – kampen de meeste reizigers toch met fors overgewicht. Boodschappen doen in het spotgoedkope China, waar de winkels vol liggen met spullen waar je thuis een kapitaal voor kwijt zou zijn, blijkt populair onder de *happy few* die aan boord gaan. Nou ja, happy... De meeste gezichten zijn bedrukt. Weer terug naar het geteisterde moederland – Sincere, de jongeman die voor me in de rij staat, kijkt er niet naar uit. Hij is een student die van China een beurs heeft gekregen, vertelt hij. Kan ik er wellicht nog wat bagage bij hebben, zodat hij...?

De enige happy reizigers in de rij zijn vijf jonge Chinezen in safaripakken. Het zijn yuppen uit Peking, die op vakantie gaan. Voor het eerst naar Afrika. “We willen wilde dieren zien”, zegt Xiaoying, een uitgelaten personeelsconsulente.

Robert Mugabe zou haar moeten omhelzen. Dit is het doel van de Look East-campagne die zijn regering al weer enige tijd geleden inzette: toeristen, handel en investeringen uit Azië aantrekken om de zieltoegende economie van Zimbabwe weer nieuw leven in te blazen. Daarom vliegt Air Zimbabwe sinds kort twee keer per week naar China, via Singapore: in de hoop dat er van de snelst groeiende economie ter wereld wat neerdruppelt op de snelst krimpende.

Het lijkt voorlopig een illusie. Peking heeft wel belangstelling voor Zimbabwe, maar zelfs de Chinezen lijken Mugabe niet meer te vertrouwen. In Zimbabwaanse winkels liggen tegenwoordig weliswaar veel Chinese spullen – doorgaans van slechte kwaliteit – maar de meeste onderhandelingen over serieuze investeringen zijn vastgelopen. Mugabe kijkt wel naar het Oosten, maar hij krijgt amper een blik terug.

Ook toeristen willen maar mondjesmaat komen. Terwijl de potentie er is. “Ik zou hier willen wonen”, roept Xiaoying als ik haar een paar dagen later weer tegenkom in Harare. Ze is net naar het Hwange-park geweest. “Zimbabwe is zo ruim, de lucht is blauw, het is zo mooi.” Nee, Chinese yuppen weten niks van de crisis. Daar schrijven kranten in Peking niet over.

Hans Moleman is correspondent in China voor de Volkskrant. Voorheen werkte hij voor diezelfde krant in Afrika.

Van rotstekeningen naar hedendaagse doeken met applicaties

Rotstekeningen uit de negentiende eeuw

Eland als centraal symbool van de San

– de spikkeltjes in de schilderijen waar je normaal gesproken echt overheen zou hebben gekeken.

Protestkunst _ Dat rotsschilderingen niet per se iets zijn van heel lang geleden, bewijst de replica op ware grootte van de rotsschilderingen in het Makgabeng-gebergte. Daar verschanste zich in 1894 de Hananwa-stam onder aanvoering van hun chieft Mmalebôho. Zij werden belegerd door een overmacht aan commando's van Paul Kruger's Zuid-Afrikaansche Republiek, op land en vee belust. Geen middel werd geschuwd om Mmalebôho tot overgave te dwingen. Een poging van de Europeanen om de grot waarin de Hananwa zich verscholen met bijna driehonderd kilogram dynamiet op te blazen, mislukte. Uiteindelijk gaf Mmalebôho zich over toen honger en dorst hem en zijn mensen (hoofdzakelijk

vrouwen en kinderen) teveel werden. De beschamende overwinning werd in Pretoria groots gevierd. Wat achterbleef in de grotten van Makgabeng waren de schilderijen van Mmalebôho en de zijnen; protestkunst *avant la lettre*. “Op school is mij daar echt nooit iets over verteld”, merkt Mike Pfeiffer op, terwijl hij tekst en uitleg geeft over de betekenis van dit ‘verzetsmonument’.

Pfeiffer raakt daarmee aan de essentie van het Origins Centre, een initiatief van president Mbeki, een Afrikanist in hart en nieren. Zijn schepping wordt in een folder neergezet als ‘Afrocentrisch zonder gêne’. Een museum dat het continent de plaats in de geschiedenis wil geven die het verdient.

Opgepoetste reputatie _ De samenstellers gingen daarbij nogal selectief te werk. Dat valt op bij de presentatie van het

levenswerk van de eerder genoemde Wilhelm Bleek. Het is een zeer geromantiseerde weergave van Bleek's baanbrekende werk. Onbenoemd blijft dat Wilhelm Bleek het intellectuele maatje was van Sir George Grey, de toenmalige Engelse gouverneur aan de Kaap, die de Zuid-Afrikaanse geschiedenis is ingegaan als een niets ontziende houwdegen wiens meedogenloosheid heel wat zwarten het leven kostte. Wilhelm Bleek was gewoon een geleerde die paste in zijn tijd, de tweede helft van de negentiende eeuw. Toen werd de grondslag gelegd voor het wetenschappelijk racisme, dat zwaar leunde op Darwin's evolutietheorie van *survival of the fittest*. Wilhelm Bleek was daar niet vies van. Hij deed enthousiast mee aan het toen populaire schedelmeten, de frenologie. In het Origins Centre zijn dit soort gegevens weggeretoucheerd. De bezoeker wordt getraakteerd op de

glimmend opgepoetste reputatie van Bleek als een visionaire humanist.

Bij de opening van het museum, eind december 2006, verwees Mbeki naar hoe het bloed van de San nog blijkt de stromen door de aderen van hedendaagse Zuid-Afrikanten, zwart én blank. Mbeki kondigde aan dat ook hij zich wilde gaan onderwerpen aan het geboden DNA-onderzoek, en dat hij de uitkomsten daarvan graag zou willen openbaren. Tenzij, grapt hij, als hij uit dat onderzoek tevoorschijn zou komen als tweelingbroer van de vroegere Britse premier Margaret Thatcher. Toch een buitengewoon intrigerend grapje bij de opening van een museum. De vraag die opkomt: wat vertel je wel, wat laat je weg?

www.origins.org.za